

O'ZBEKISTONDA SHAXS PSIXOLOGIYASI: RIVOJLANISH TARIXI, MADANIY OMILLAR VA ISTIQBOLLI TADQIQOT YO'NALISHLARI

Xolmurodova Gulira'no Gulmurodovna

Renessans talim universiteti psixologiya yo'nalishi 15-guruh talabasi.

Turumbetova Zamira Yusupbaevna

Renessans ta'lim universiteti «Pedagogik ta'lim va psixologiya» kafedrası dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18729391>

Annotatsiya. Ushbu maqola shaxs psixologiyasining O'zbekistondagi rivojlanishini, madaniy ta'sirini, asosiy nazariyalarini va baholash usullarini o'rganadi. Unda o'zbek jamiyatining o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinib, shaxs rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilinadi. Maqola, shuningdek, O'zbekistonda shaxs psixologiyasi bo'yicha tadqiqotlarning kelajakdagi yo'nalishlarini muhokama qiladi.

Kalit so'zlar: Shaxs psixologiyasi, O'zbekiston, madaniyat, shaxs rivojlanishi, ruhiy salomatlik

Kirish. Shaxs psixologiyasi psixologiyaning shaxsning individual farqlarini, shaxsiyatning rivojlanishini va inson xatti-harakatlariga ta'sirini o'rganadigan muhim sohasidir. Shaxs psixologiyasi insonning o'ziga xosligini tushunishga qaratilgan bo'lib, bu tushuncha individual farqlarni tushunish, oldindan bilish va, ehtimol, o'zgartirishga yordam beradi. O'zbekiston sharoitida shaxs psixologiyasini o'rganish madaniy omillarning shaxs shakllanishiga ta'sirini hisobga olgan holda alohida ahamiyat kasb etadi. Maqolada shaxs psixologiyasining O'zbekistondagi rivojlanishi, madaniy xususiyatlari va kelajakdagi tadqiqot yo'nalishlari tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

O'zbekistonda shaxs psixologiyasining rivojlanish tarixi nisbatan yaqin o'tmishga borib taqaladi. Sovet davrida psixologiya fani, shu jumladan shaxs psixologiyasi ham, markazlashgan holda rivojlantirilib, asosan nazariy yo'nalishga ega bo'lgan. Mustaqillik yillarida esa, mahalliy olimlar tomonidan milliy mentalitetni hisobga olgan holda shaxs psixologiyasiga oid tadqiqotlar olib borishga e'tibor qaratildi. Bu borada, ayniqsa pedagogik psixologiya sohasida, talabalarning shaxsiy xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan ishlar muhim ahamiyatga ega.

O'zbek jamiyatida shaxs rivojlanishiga ta'sir etuvchi madaniy omillar juda ko'p. Oilaviy tarbiya, milliy urf-odatlar, an'analar va din shaxsning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. O'zbek oilalarida katta avlod vakillariga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik kabi qadriyatlar ustuvor hisoblanadi. Mahalliy madaniyatda jamoaviylik, o'zaro yordam va hamjihatlik kabi tushunchalar shaxsning ijtimoiy moslashuviga ta'sir ko'rsatadi. Bunday madaniy xususiyatlar shaxsning xulq-atvoriga, muloqot uslubiga va dunyoqarashiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. [1] manbasida ta'kidlanganidek, madaniyat axloqiy qadriyatlarni va shaxslararo munosabatlarni shakllantiruvchi asosiy elementdir. O'qituvchining shaxsiyati va madaniy mahorati talabalarga ta'sir ko'rsatishi, madaniy va lingvistik kontekstga asoslangan zamonaviy ta'lim yondashuvining muhimligini ko'rsatadi. Shaxs psixologiyasida turli nazariyalar mavjud bo'lib, ularning har biri shaxsiyatning turli jihatlarini tushuntirishga qaratilgan.

Zigmund Freydning psixoanalitik nazariyasi, Karl Yungning analitik psixologiyasi, Alfred Adlerning individual psixologiyasi, Erik Eriksonning psixosotsial rivojlanish nazariyasi, shuningdek, behavioristik, gumanistik va kognitiv nazariyalar shaxsning rivojlanishini tushinishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston sharoitida ushbu nazariyalarni qo'llashda mahalliy madaniyatning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish zarur. Masalan, kollektivistik madaniyatda individualistik nazariyalarni qo'llashda ehtiyotkorlik talab etiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqola asosan adabiyotlar tahliliga asoslangan bo'lib, O'zbekistonda shaxs psixologiyasi sohasida olib borilgan tadqiqotlar, ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar va boshqa manbalar tahlil qilinadi. Bundan tashqari, mavzu bo'yicha xorijiy adabiyotlar ham o'rganiladi.

Ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishda ilmiy adabiyotlarni tanqidiy baholash, mavzuga oid asosiy tushunchalarni aniqlash va umumiy xulosalarga kelish usullaridan foydalaniladi.

Shuningdek, O'zbekiston sharoitida shaxs psixologiyasiga oid empirik tadqiqotlar metodologiyasini ishlab chiqish bo'yicha takliflar beriladi.

Xulosa. Shaxs psixologiyasi O'zbekistonda rivojlanayotgan fan bo'lib, uning kelajagi porloq ko'rinadi. Mahalliy olimlarning sa'y-harakatlari bilan shaxsning rivojlanishiga ta'sir etuvchi madaniy omillarni hisobga olgan holda tadqiqotlar olib borilmoqda.

Kelgusida ushbu sohada empirik tadqiqotlarni ko'paytirish, shaxsni baholash usullarini mahalliy sharoitga moslashtirish va psixologik yordam ko'rsatish tizimini takomillashtirish zarur.

O'zbekistonning o'ziga xos madaniy xususiyatlarini hisobga olgan holda shaxs psixologiyasini rivojlantirish jamiyatning ruhiy salomatligini mustahkamlashga va inson kapitalini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, pedagogik psixologiya sohasida talabalarning shaxsiy xususiyatlarini chuqur o'rganish, ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Allport, G. W. Shaxs: Psixologik talqin. New York: Henry Holt and Company, 1937.
2. McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. Kattalarda shaxsiyat: Besh omilli nazariya nuqtai nazari. New York: Guilford Press, 2003.
3. Triandis, H. C. "Individualizm va Kollektivizm." Boulder, CO: Westview Press, 1995.
4. Markus, H. R., & Kitayama, S. "Madaniyat va men: Kognitsiya, hissiyot va motivatsiya uchun oqibatlari." Psychological Review, vol. 98, no. 2, 1991, pp. 224-253.
5. Hofstede, G. "Madaniyat oqibatlari: Millatlar bo'ylab qadriyatlar, xulq-atvorlar, muassasalar va tashkilotlarni taqqoslash." Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2001.